

Viborgs første læger

– og deres gravsten

Af Jens Vellev

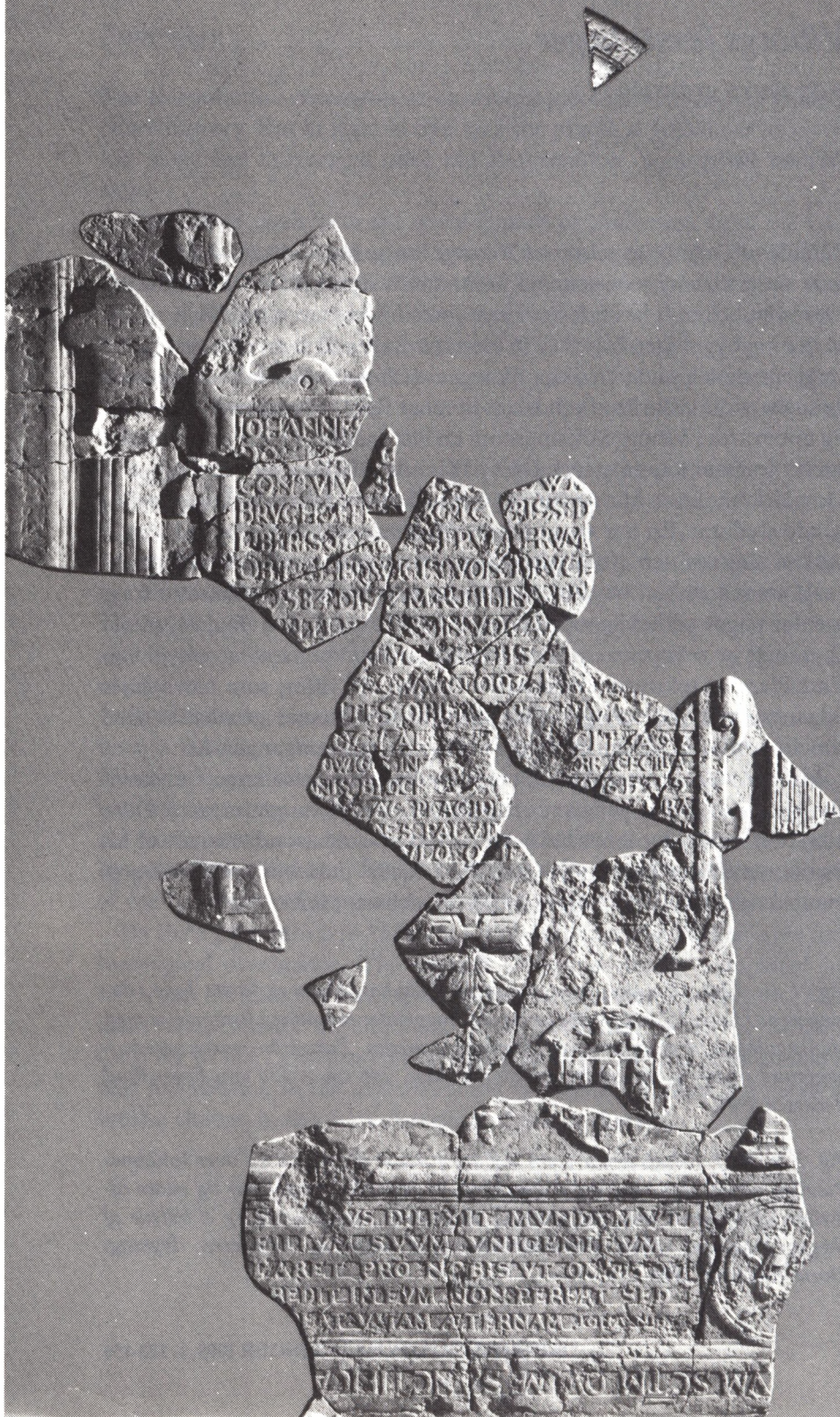
Påfaldende mange aspekter af Viborgs lange historie kan aflæses gennem de gravsten, som gennem årene fandt deres plads i Domkirken. Men som bekendt har tidens ugunst formindsket det oprindelige antal, så der i nybygningen fra 1863-76 blot opbevares 18 sten, alle indmuret i væggene neden under Joakim Skovgaards fresco-malerier.¹ Vi har dog gennem ældre afskrifter kendskab til langt flere eksemplarer, og endelig opbevares i Viborg Stiftsmuseum en lille samling i mere eller mindre stærkt fragmenteret tilstand. I det pågående arbejde med at opbygge et Domkirkemuseum har de været genstand for restaurering² og efterfølgende studium. En har været udført for byens ældste fastboende læge, og kan alene af den grund påkalde sig mere end overfladisk interesse.

Af stenen er blot bevaret ca. halvdelen, men de sammensatte fragmenter udgør på heldig måde et skråt bånd over fladen (Fig. 1), så det er muligt at rekonstruere hovedtrækkene i monumentets opbygning. Endvidere er teksterne overleveret i ældre afskrifter, som har dannet udgangspunkt for, at også disse detaljer har kunnet genskabes med rimelig sikkerhed (Fig. 2). Lad os begynde gennemgangen her.

Midt på stenen ses et skriftfelt indfattet i kartoucheramme. Den latinske tekst har lydt – gengivet efter det bevarede, suppleret med ældre afskrifter i dels det landsdækkende »Atlas Danicus« udarbejdet af historikeren Peder Hansen Resen (1625-1688)³ dels i et lokalt Viborgmanuskript af sognepræsten Christen Erichsen (1639-1711)⁴:

Fig. 1 (s. 124). Gravsten over Johannes Paludan, Viborgs første læge, der fungerede i byen 1571-1615. De bevarede fragmenter er samlet i forbindelse med planlægningen af et kommende Domkirkemuseum. Den grå – retoucherede – baggrund svarer til stenens beregnede størrelse, 246 cm × 150 cm. Foto: Poul Pedersen 1988.

Fig. 2 (s. 125). (Modstående side) Rekonstruktion af gravstenen over Johannes Paludan udført dels med udgangspunkt i de bevarede fragmenter og ældre afskrifter af teksterne dels ved hjælp af beslægtede monumenter og et billede af slægten Paludans våben. Rekonstruktionen er udført af forfatteren. Tegning: Dorte Johansen 1988.

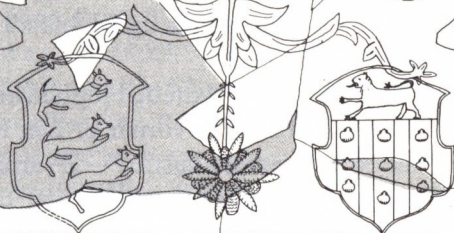
VITAM AETERNAM Credo in Deum

PATREM QUI ME CREAVIT Credo in Deum Filium qui me redemit Credo in

SANCTA ECCLESIA CATHOLICA Credo remissionem peccatorum expectans

IOHANNES PALVDANVS MEDICINAE
DOCTOR ECCLESIAE WIBURG ARCHIDIA
CON'VIVVS SIBI & HEDWIGI VON
BRYCHOFFEN VXORI CHRISSE DEFVNCTAE
LIBERISQ; HOC SEPVLCHRVM POSVIT
OBIT HEDWIGIS VON BRYCHOFFEN
A° 1584 DIE 7 MARTII IN VERA ET CON
STANTI FIDE & INVOCATIONE FILII
DEI ET QVATVOR FILIIS TRIBVS
HENRICIS QVARTOQ; ERASMO
QVLI INFANTES OBIERVNT ADIVNCTA
SVB HOC LAPIDE QVIESCIT A° 92
OBIT HEDWIGIS INFANSEX 2 VXORE CECILIA
M. IOHANNIS BLOCHII FILIA NAT A° 1615 . 10
NOVEMBRIS AC PLACIDE IN CHRISTO EXSPRA
VIT IOHANNES PALVDANVS CVIVS CORPVS
SVB HOC TVMULO QVIESCIT

SIC DEVS DILEXIT MVNDVM VT
FILIVM SVVM VNIGENITVM
DARET PRO NOBIS VT OMNIS QVI
CREDIT IN EVM NON PEREAT SED
HABEAT VITAM AETERNAM IOHANNIS

SPIRITVM SCTM QVI ME SANCTIFICAVIT ET CVM

IOHANNES PALVDANVS MEDICINÆ
 DOCTOR ECCLESIE WIBVRG ARCHIDIA-
 CON' VIVVS SIBI & HEDWIGI VON
 BRVCHOFFEN VXORU CHARISS: DEFVNCTÆ
 LIBERISQ⁵ HOC SEPVLCRVM POSVIT
 OBIIT HEDWIGIS VON BRVCHOFFEN
 A^o 1584 DIE 7 MARTII, IN VERA ET CO-
 NSTANTI FIDE & INVOCATIONE FILII
 DEI ET QVATVOR FILIIS TRIBVS
 HENRICIS QVARTOQ³ ERASMO
 QVI INFANTES OBIERVNT ADIVNCTA,
 SVB HOC LAPIDE QVIESCIT A^o 92
 OBIIT HEDWIGIS INFANS EX 2 VXORE CECILIA
 M. IOHANNIS BLOCHII FILIA NATA AO 1616 19
 NOVEMB: PIE AS PLACIDE IN CHRISTO EXSPIRA-
 VIT IOHANNES PALVDANVS CVIVS CORPVS
 SVB HOC TVMVLO QVIESCIT

Det kan oversættes: »Johannes Paludan, doktor medicinæ, ærkedegn ved Viborg Kirke, opsatte i levende live dette gravmæle for sig og for sin kære, afdøde hustru Hedvig von Bruchhoffen og sine børn. Hedvig von Bruchhoffen hensov d. 7. marts 1584 i den sande og faste tro og påkaldelse af Guds Søn, og forenet med 4 sønner, 3 Henriker og en fjerde Rasmus, der sov hen som spæde, hviler hun under denne sten. I året 92 døde Hedvig som spædt barn, datter af hans anden hustru Cecilia, Mag. Jens Blochs datter. 19. november 1615 udåndede Hans Paludan fromt og stille i Christus og hans legeme hviler i denne grav«.

Stenen har Johannes Paludan altså selv ladet udføre, sikkert kort efter at hans første hustru døde i 1584. Slutningen af indskriften – startende med A^o 92 og de følgende 5 linier er først udført efter hans død i 1615. Bogstaverne her afviger da også – blandt andet i størrelse – fra teksten ovenfor.

De af Johannes Paludan selv forfattede biografiske oplysninger kan i dag nok trænge til en uddybning. Hvornår er han født? – Af hvilken nationalitet var han og hans første hustru? – Hvornår og hvorfor kom han til Viborg? Disse væsentlige spørgsmål skal besvares, inden de øvrige tekster og stenens arkitektoniske udformning vil blive behandlet.

Faderen, født 1497, med samme navn som sønnen var læge i den flanderske by Gent i Nederlandene (i det nuværende Belgien), moderen hed Barbara van der Rone. Året for sønnens fødsel er – ifølge det

forsvundne epitafium i Viborg Domkirke (se nedenfor) – 1538. I religionsstridighederne har familien stået på reformatorenes side, og under de omfattende forfølgelser, som i årene 1567 til 1573 blev ledet af den berømte og berygtede spanske hærfører Don Fernando Alvarez de Toledo, hertug af Alba, blev faderen fængslet. Det fortælles, at hertugen under en sygdom, som ingen af hans egne læger kunne helbrede, med held blev kureret af dr. Paludan, som fik sin frihed og lejdebrev, hvorefter han med familien rejste til Lübeck, hvor han levede til sin død.

Ovenstående oplysninger om forældrene stammer sikkert fra et manuskript om »De Paludaners Genealogie« som igennem en lang række år har været ført og suppleret i familien. En sidste udgave – dateret København 22. juli 1769 af Søren Aagaard Paludan – opbevares på Rigsarkivet i Genealogisk-heraldisk selskabs arkiv: borgerlige slægter P. nr. 1 b. På titelbladet er anført, at manuskriptet er »sammenskrevet af D. Christian Aagaard [fejl for Stougaard (1600-1645)] i København og findes skreven med hans egen Haand paa Latin, hvilken Doctor Hans Blichfeldt [ca. 1629-1684] udi Viborg har forbedret og lovet at continuere. En liden Continuation følger fra Søren Aagaard Paludan«. Den foreliggende udgave af manuskriptet – nu helt udarbejdet på dansk – har været ejet, måske afskrevet, af den historisk interesserede Viborg-købmand Søren Klem (1771-1851). Det indledes med oplysningerne om den nederlandske læge: »De danske Paludaners stamfader Doctor Johannes Paludan er født 1497 – som ses af hans Skilderie, hvor Aarstallet er 1561, og hans Alders Aar 64. Paa hans Ring er afridset det samme Signete, de Paludaner nu bruger, neml. 3de Hunde eller Ulve i Skiltet og 1 i Hielmen«. Derefter følger oplysningerne om hans helbredelse af hertugen af Alba, flugten til Lübeck, giftermålet med Barbara og hendes rejse til Danmark med sønnen Johannes. Afsnittet slutter med et indskud på side 3 af Søren Aagaard Paludan: »NB. Doctor Hans Paludan og hans Kone Barbara von de Rhones Skilderier er endnu ved Familien og ere afskildrede paa Træe med en stor Ramme omkring. Efter min Moders Død kom de til min Søster, som var gift med Thomas Møller i Resen«. På side 30 fortsættes beretningen med oplysningen, at malerierne efter søsterens død stadig er hos svogeren i Resen i Skodborg herred, Ribe stift. De synes ikke at være kendt i dag.⁶

Vi kender næsten intet til flygtningefamiliens økonomiske og sociale status i det fremmede, men helt dårligt har det ikke stået til, hvilket blandt andet fremgår af ægteskaberne, som to af de fire børn, Johannes og søsteren Barbara (ca. 1549-98) indgik. Hun blev ca. 1569 gift med

Christopher Knoff (død 1611), som fra 1560 havde været hofpræst hos enkedronning Dorothea, fra ca. 1566 hos Frederik II. Han var en indflydelsesrig personlighed og dertil ganske velhavende.⁷

Barbaras bror har sikkert fuldført sine lægestudier, mens familien boede i Lübeck. Som det var tidens praksis, er det nok sket under rejser rundt til kendte universiteter i Midt- og Sydeuropa. Han giftede sig 1571 (ifølge epitafiet i Viborg Domkirke) med Hedvig von Bruchhoffen (død 1584). Hun var datter af Christian III's hofpræst Henrik von B. (død 1576) og dennes første hustru Anna Zücherranfft (ca. 1527-60). Han var født i Hertzogenbosch i Brabant (i det nuværende Holland). Efter en længere studietid i protestanternes hovedsæde Wittenberg, blev han 1552 kaldet som tysk hofpræst til Christian III. Efter dennes død i 1559 blev han afskediget, men Frederik II konsulterede ham ofte i teologiske spørgsmål.⁸

De to søskende i den indvandrede Paludan-familie har altså begge fundet ægteskabelige partnere, der havde tætte religiøse forbindelser til det danske hof. Men allerede inden sit giftermål med Hedvig har den royale kontakt været etableret for Johannes. På hans nu forsvundne epitafium i Viborg Domkirke har hans anden hustru og arvinger anført, at han havde været livlæge hos Dorothea (1511-71), Christian III's dronning. Hendes læge indtil 1562 har været Cornelius Hamsfort (1509-80), som tidligere havde fungeret som hendes mands livlæge.⁹ Den ledige plads efter Hamsforts afrejse er sikkert overtaget af Paludan. Dorothea, som var datter af hertug Magnus af Sachsen-Lauenburg, blev aldrig fortrolig med det danske sprog, og med ansættelsen af Paludan har der sikkert ikke været sproglige kontaktproblemer læge og dronning imellem. Hun holdt efter Christian III's død hof på Koldinghus og på Sønderborg slot, hvor hun døde 7. oktober 1571. Paludan var nu uden arbejde, men Frederik II fandt hurtigt på råd, og allerede et par måneder senere, den 5. december, udstedte han fra Frederiksborg et åbent brev,¹⁰ hvori gøres vitterligt, »at fordi vore tro undersætter adelen og andre indbyggere i vort land Nørrejylland har ladet os berette, hvorledes der ... skal være stor brøst for en medico, som syge svage mennesker ... hjælpe og kurere kan, da har vi ... ladet handle med os elskelige højlerde mand Doctor Johannes Paludan, så han har bevilget og tilsagt sig udi vor købstad Viborg at ville nedsætte og for en doktor medicinæ lade bruge ... og for sådanne hans flittige tro tjeneste har vi nådigst bevilget og tilladt, at han nu straks må bekomme det kannikedømme i Viborg domkirke, som af vor kære far ... er stiftet og funderet for en medici underholdning ... og derudover af vor synderlige gunst og nåde bevilget ham at må bekomme det første prelatur, som udi Viborg

domkirke bliver ledigt ... og indtil fornævnte prelatatur bliver ledigt vil vi i årlig pension lade give ham 100 daler, hvilke vor lensmand på vort slot Hald skal overbringe ham ...«. Dagen efter underrettes domkapitlet om kongens beslutning.¹¹

Bag teksten i udnævnelsen – her forkortet gengivet – anes en forhistorie med ikke helt opfyldte forventninger. Forløbet kan her passende oprulles – så godt de spredte kilder nu tillader det. Sagen går tilbage til 1545, da reformationskongen Christian III under et ophold i byen 7. februar udfærdiger brev om, at Testrup hovedgård i Rinds herred nord for Viborg skal lægges til byens få år før oprettede hospital i det gamle Gråbrødre kloster.¹² Den store gave er reelt det økonomiske grundlag for den endnu eksisterende institution. Kongen har dog også tænkt videre, og bestemmer i brevet, at der i tiden fremover skal betales 50 daler til en doktor eller licentiat i medicin, som »med sin lægekunst, medicin og erfaring kan være mange både føre og vanføre til hjælp og redning«. Pengebeløbet skal senere afløses af en passende bolig og det første ledige kannikedømme, som anses for en mere sikker indtægt: »thi her i Viborg skal stedse og altid være en doktor eller licentiat i medicin«.

Betalingsformen via et kannikedømme er tidens helt normale, ja den fortsætter helt til enevælden efter 1660. I Viborgs tilfælde ser situationen således ud.¹³ I 1440 var Domkirkens kannikesamlag blevet sekulariseret og fællesgodset opdelt i 15 portioner (præbender), som skulle danne underhold for kirkens 3 prælaturer (provst, ærkedegn og kantor) og dens 12 kannikedømmer. De sidstes præbender fik navn efter hovedbesiddelsen, nr. 3 kaldtes således Batum efter landsbyen beliggende i Rødding sogn, Nørlyng herred, nord for Viborg.

Hurtigt overtog kongen retten til forlening af flere af prælaturerne og kannikedømmerne og benyttede således det tilhørende præbendegods til aflønning af en række embedsmænd, som ikke nødvendigvis behøvede at bo i Viborg. I ansættelsesbrevene var dog ofte anført, at den udnævnte, når han ikke var i kongens tjeneste, skulle residere ved kirken. Denne forleningspraksis opretholdtes i stadig udvidet form efter reformationen 1536.¹⁴

Ideen med at få oprettet et lægeembede i Viborg 1545 var naturligvis opstået, efter at byens katolske, milde stiftelser var nedlagt ved reformationen, og det til afløsning nyoprettede hospital kunne ikke, som Christian III's brev viser, dække behovet for kyndig lægehjælp. Hospitalsfunktionen på den tid dækkede da også mere over begrebet ældre- og socialforsorg end over decideret sygepleje. Men i modsætning til

hospitalsoprettelsen synes det at gå trægt med at få en uddannet læge til byen. Først 10 år senere – 14.2.1555¹⁵ – kom der en lille udvikling i sagen, da kongen bestemmer, at byens læsemester og skolemester (dvs. rektor) skal tilkendes to ledige præbender, Hjarbæk og Loldrup. Videre bestemmes, at den rente, som rektor tidligere årlig har haft »af Viborgs Kapitel« skal anvendes til underhold for en læge. Der siges ikke i brevet, at renten er identisk med afgiften af præbendet Batum, men det har uden tvivl været meningen. I hvert fald er den faste forlønning, perpetueringen, til lægeembedet sket under Christian III, hvilket fremgår af kapitelstatutterne, som de er blevet nyformuleret i 1649.¹⁶ Her står – dog uden nærmere tidsangivelse: »Hæc præbende [Bartum] à Christiano III laudatissimæ memoriæ Rege, Medico loci hujus assignata est«. Der har hersket en del usikkerhed om netop dette præbendes historie, så det kan være på sin plads her nærmere at redegøre for situationen.

Den ældste mere samlede redegørelse for domkapitlets historie finder vi i M. R. Ursins »Stiftsstaten Viborg« fra 1849, hvor der side 168 berettes om kapitlets forhold efter reformationen. Om vort aktuelle emne står: »Aar 1545 blev Præbendet Batum, eller Aqvi, som det og kaldtes, lagt til Rectoratet, ti Aar derefter gik det over til Medicus ...«. Afsnittet er bragt uden noter, og det har derfor været svært for eftertidens skribenter kildekritisk at forholde sig til det mærkelige ekstra navn *Aqvi*. Men Ursin har været anset for en grundig forsker, så dobbeltnavnet er gået over i den efterfølgende litteratur uden kritiske kommentarer. Men hvor kan Ursin have haft sine oplysninger fra? Svaret må uden tvivl hentes i Erich Pontoppidans store på tysk skrevne kronologiske fremstilling af den danske kirkes historie »Annales Ecclesiæ«, hvor bind 3 kom 1747. Her har Ursin side 284 i afsnittet »Anno 1545« kunnet finde en notits om »Schule und Hospital zu Wiburg«: »Dem Rectori der Schule zu Wiburg, ward ein Canonicat des Capitels, Præbenda Aqvi genannt, beygelegt. Das Hospital daselbt aber erhielte das Schwartz-Brüder oder Dominicaner Closter, mit allen zugehörigen Gründen und Gebäuden, nur die Kirche ausgenommen, welche in eine Pfarre-Kirche verwandelt werden solte. Dat. die Scholast.«. Oplysningerne her synes dog efter Viborgforholdene generelt at være sammenrodede. Det var gråbrødre- ikke sortebrødreklosteret, som gik til hospitalet, og dateringen i slutningen af notatet, som skal tydes 10. februar, passer ikke på en ellers kendt Viborg-brevudstedelse med nævnte indhold. Der foreligger en sammenblanding med en helt anden overdragelse, nemlig præbendet Agri ved domkapitlet i Århus, som 14.4.1545 overdrages skolemesteren dér. Forvekslingen går helt tilbage

til kancelliets kopiprotokol, som har Viborg for Århus.¹⁷ Det må være her Pontoppidan har sin oplysning fra. I hans udskrift fra protokollen er *gr* blevet til *qv*, og fejlen er fra trykket i *Annales Ecclesiæ* videreformidlet i udvidet form hos Ursin.

Med kongens fornyede bestemmelse i 1555 kunne man tro, at sagen ville få en lykkelig udgang. Men nej! 17.12.1559¹⁸ må han i et brev til kapitlet konstatere, at der endnu ikke har bosat sig en læge i byen. Derfor har han besluttet, at den årlige rente af det aktuelle kannikedømme skal udbetales til de to brevviser *Jacob Christiensen* og *Oluf Tøstissen*, som en tid har studeret lægekunsten med gode forhåbninger, men ikke havde noget til deres underhold. Det var vel tanken, at de efter endt eksamen skulle nedsætte sig i Viborg. Dette blev dog ikke tilfældet, og 22.2.1561¹⁹ giver kongen forleningsbrev på kannikedømmet til en dr. *Arnoldum Seratus*, som forpligtes at tage ophold i Viborg og efter evne hjælpe de syge, som søger hans hjælp. Det er både første og sidste gang denne formentlig fra udlandet kommende læge optræder med navn i kilderne (se dog under næste forlening), og det er tvivlsomt, om han overhovedet nåede frem til Viborg. I hvert fald bliver kannikedømmet snart ledigt, og 28.10.1563²⁰ kan kongen forlene det til en *Peder Sørensen*, som dog forpligter sig at studere medicin i tre år – i Frankrig, Italien eller andetsteds, hvorefter han skal bo i Viborg. Der var ifølge orienteringsbrevet samme dag²¹ til kapitlet en »synderlig forhåbning i ham«, hvorfor kongen gav ham den part, der tilkom afdøde doktors arvinger, hvis disse ikke kom tilstede. Det var nemlig reglen, at arvingerne og Universitetet i nådsensåret efter en afdød delte indtægterne, og her synes der at have været tvivl om situationen. Var doktoren med familie overhovedet dukket op i Viborg? Peder Sørensen får åbenbart ikke fuld udnyttelse af forleningen, for allerede 8.4.1564²² befaler kongen, at kapitlet skal levere *Hans Pederssen* til hjælp for hans studier, hvad det endnu har i behold af den årlige rente fra det til en dr.med. henlagte kannikedømme.

Tiden gik, og der kom stadig ingen læge til byen. Først med Johannes Paludans udnævnelse i 1571 får Viborg den lægeordning, som byen havde ventet på i mere end 25 år.

Den 33-årige Paludan er hurtigt flyttet til Viborg, og i løbet af 1572 optjener han de 100 daler, som kongen havde tildelt ham årligt, indtil han kunne overtage et ledigt prælatur: Den 16.1.1573²³ sendes kongelig befaling til lensmanden på Hald om at udbetale summen for det forløbne år og indskrive det i regnskabet.

Om Paludans lægegerning i byen er vi næsten uvidende. Han er

sikkert blevet gift med Hedvig von Bruchoffen inden ankomsten til byen. På hans nedenfor omtalte epitafium er nævnt, at han med hende levede i 13 år. Hun døde ifølge indskriften på gravstenen 7. marts 1584. Ifølge epitafiet fik de 9 børn, hvoraf 4 – ifølge gravstenen – døde som spæde.

Det ledige prælatur fik han først tildelt 29.7.1580,²⁴ efter at ærkedegnedømmets hidtidige indehaver, rigsråd Hans Skovgaard døde. Det var ret betydelige summer, som han nu oppebar for sin lægegerning. Vi har ikke nøjagtige tal fra hans levetid, men gennem domkapitlets bevarede jordebog fra 1625²⁵ – 10 år efter hans død – kan udtrages størrelser på ydelser, der ikke kan have forekommet Paludan fremmede. De lettest sammentællelige enheder er nedenfor opstillet i tabelform, hvoraf det ses, at ærkedegnedømmet har givet ca. dobbelt så meget som kanonikatet. Afgifterne af rug, byg og havre er i jordebogen opgivet i vidt forskellige enheder, som sikkert afspejler forskellige afregningssystemer og dermed godsets uens erhvervelsestidspunkt. Rug, byg og havre regnes i skæpper, byskæpper, tønder, læster og ørter. Der afregnes ikke havre til ærkedegnedømmet. Pengebeløb i mark og skilling gives af husmændene, vejrmøllen samt af gæsteri. I listerne er endvidere opført skov. Under ærkedegnedømmet, som ejede øen Fur, er blot anført »skoven forfalden«. Til Batum kanonikat hørte flere skove beliggende i Hjerminde sogn: *Solgård skov*, *Krogsberg skovskifte* og nogle unavngivne skovskifter. – Sammentællingerne, som i jordebogen ses udskrevet efter hvert præbende er foretaget af M. R. Ursin i forbindelse med udarbejdelsen af Stiftsstaden Viborg fra 1849. I dette banebrydende værk er resultaterne opført i tabelform side 165 med jordebogens mål og enheder omregnet til »de nu brugelige«. Herved er resultaterne blevet alt for forenklet – flere gange endda forfejlede. En kildeudgave af jordebogen burde tilvejebringes.

	Gårde	Huse	Vejrmøller	Agre på Viborg mark	Svin	Får	Lam	Gæs	Høns	Tønder salt fra Læsø
Ærkedegnedømmet	22	28	1	14	23			20	40	12
Batum kanonikat	13	4		7	12½	6	9	9	18	6

Paludans dobbeltstilling som ærkedegne og kannik ved Domkirken har ikke nødvendigvis indebåret, at han har skullet udføre et væsentligt kirkeligt arbejde, men muligvis har han jævnlige deltaget i kirkens gudstjenester, som det var bestemt i tidens lovbestemmelser for administrationen af landets kapitler. Han var et sandt barn af reformationen. Som religiøse flygtninge er familien kommet til Danmark, og gennem hans og søsterens indgåede ægteskaber knyttedes stærke bånd til landets officielle trosmiljø. Lidt mere direkte fortæller indskrifterne på den gravsten, som han selv lod hugge efter sin første hustrus død i 1584. Det kan derfor her være naturligt at vende tilbage til dette konkrete udgangspunkt for hele denne redegørelse.

Rekonstruktionen af stenen er udført med udgangspunkt i det bevarede – for teksternes vedkommende suppleret med ældre læsninger, mens dele af dekorationen (våbenskjold og Kristusfigur) er hentet fra andre kilder.

Rundt langs stenens kant har været hugget en lang indskrift. Blot to stykker er bevaret, men en afskrift i Christen Erichsens store Viborgmanuskript fra ca. 1700 supplerer på afgørende vis fragmenterne. Afskriften lyder:²⁶ »Credo in Deum patrem, qvi me creavit, credo in Deum filium, qvi me redemit, credo in Spiritum Sanctum, qvi me sanctificavit, et cum santa Ecclesia catholica credo remissionem peccatorum expectans ...«. Vi står her overfor en forkortet – og ændret – udgave af trosbekendelsen. Det citerede kan oversættes: »Jeg tror på Gud Fader, som har skabt mig, jeg tror på Guds søn, som har forløst mig, jeg tror på Helligånden, som har helliggjort mig, og med den hellige almindelige kirke tror jeg på syndernes forladelse, idet jeg forventer ...«. Der mangler her åbenbart en slutning, muligvis ordene »det evige liv« (vitam æternam), og der har da også, hvis vores rekonstruktion passer, været plads til netop disse ord øverst på stenen.

Trosbekendelsen eksisterer i flere mere eller mindre klart afvigende versioner, som gennem tiden har haft forskellig udbredelse og brug.²⁷ I den danske folkekirke i dag benyttes normalt den apostolske (der går tilbage til 700-årene), men i tiden efter reformationen benyttedes den såkaldte nicæno-konstantinopolitanske (hvis tekst går tilbage til 300-årene). Dette ses for eksempel i Kirkeordinansen fra 1539,²⁸ hvor der om Gudstjenestens forløb bestemmes, at præsten efter læsning af evangeliet på dansk skal vende sig »til Alterid oc begynder, Credo in unum Deum etc.«. At *Credo* (jeg tror) her citeres med det efterfølgende »unum Deum« (een Gud) viser, at det netop er den nikæanske version, der hentydes til – den apostolske har ikke det lille ord »unum« (een)

med. I Paludans udgave på stenen er »unum« også udeladt, men afslutningsordet »expectans« i Erichsens afskrift afslører, at *Nicænum* vel også har været i tankerne: blot her optræder dette ord.

Ovenfor er randskriftens slutning rekonstrueret med »vitam æternam« (det evige liv) fra *Apostolicum*, men der kan i og for sig også have været benyttet *Nicænums* »vitam venturi sæculi« (livet i den kommende evighed). Det er ikke lykkedes at fastslå, om den benyttede forkortede version af trosbekendelsen er komponeret af Paludan selv for at få den anbragt på den givne plads, eller om teksten i virkeligheden er en forud kendt udgave – måske benyttet i Paludans nederlandske familie. Den stramme opbygning af teksten kunne tyde på, at vi står overfor en udgave, som – muligvis sunget – har været et led i reformationstidens gudstjeneste.²⁹

Nederst på stenen er i et aflangt skriftfelt hugget det berømte skriftsted fra Johannes-evangeliet 3.16, som i oversættelse lyder: »Således elskede Gud verden, at han for os gav sin søn den enbårne, for at enhver, som tro på ham ikke skal fortabes, men have et evigt liv«. En påfaldende udvidelse af grundteksten er ordene »for os« (pro nobis), som vi igen muligvis skal tilskrive Paludans indflydelse på resultatet.

Den rekonstruktion af stenens højde, som er resultat af randskriftens længde, giver øverst plads til endnu et skriftsted, som er kendt gennem Christen Erichsens afskrift: »Christus traditus est propter delicta nostra et resurrexit propter justificationem« – det er hentet fra Paulus' brev til romerne 4,25: »Kristus er givet hen for vore overtrædelsers skyld og opvakt for vor retfærdiggørelses skyld«. Af teksten er bevaret to fragmenter med bogstaverne CHRIS og ROPT – begge forløb anbragt mellem buede randlister. Indskriften har altså været placeret i en bue øverst på stenen, netop som det ses på et par i opbygning og udførelse meget nærtstående monumenter i Århus domkirke, den ene lagt over Laurits Rasmussen (død 1608) (Fig. 3).³⁰ Her ses under skriftbuen den opstandne frelser med sejrspane, et motiv der udmærket også kan have været anbragt på Viborg-stenen, som jo har en meget passende indskrift.

På Århus-stenen er ved siden af Kristusfiguren anbragt to initialskjolde. På Viborg-stenen har der også været anbragt to skjolde, men her under hovedskriftfeltet. Til højre er bevaret Hedvig von Bruchoffs borgerlige tyske våben, der kan beskrives som følger: Tværdelt af skjoldhoved, hvori en højrevendt gående løve. I 2. felt 3 pæle, hver belagt med 3 muslingeskaller. Værre er situationen til venstre, hvor blot ganske lidt af Paludans våben var bevaret. Som eneste kvalificerede bud på en eftersporing var resterne af to dyrepoter nederst. Herald-

Fig. 3. Gravsten over Laurits Rasmussen i Århus domkirke. Stenen ligner i sin opbygning meget Johannes Paludans sten i Viborg. Foto: Lennart Larsen, Nationalmuseet, 1965.

Fig. 4. Side i Oluf Hermansen Nysteds våbenbog fra 1687. Våbenet nummer to fra venstre er familien Paludans borgerlige våben. Tegningen er muligvis udført med udgangspunkt i Johannes Paludans dengang bevarede gravsten. Våbenbogen er i privateje.

keren Ole Rostock blev rådspurgt. Besøg i Rigsarkivets samlinger var resultatløse, men i september 1986 ringede han og oplyste, at gåden nu var løst: Skjoldet havde indeholdt 3 venstrevendte springende hunde pælvis. På en offentlig auktion havde han købt Oluf Hermansen Nysteds våbenbog fra 1687, og heri var våbenet afbildet – sikkert med udgangspunkt i den dengang hele gravsten. Tegningen var forsynet med familienavnet »Paludan« suppleret med oplysningen »uxor Schandorfii« altså Schandorfs hustru (Fig. 4).³¹ Den relevante familieforbindelse opstilles som følger. Vor Paludan i Viborg gifter sig 2. gang (se nedenfor) med Sidsel Block. De får sønnen Vilhelm (død 1634), som gifter sig med Viborg-bispedatteren Dorothea Thøgersdatter (1567-1658). De får datteren Hedvig Paludan, som gifter sig 1. gang med Niels Poulsen Schandorf (1625 rektor i Viborg, derefter sognepræst i Ålborg), 2. gang med Ålborg-bispen Anders Ringkøbing. Hedvig er altså sønneatter af vores Viborglæge, og hun har naturligvis benyttet hans våben. Hendes fader var 1603 sognepræst ved Viborg gråbrødre

kirke og 1609 til sin død 30.11.1634 ved domkirken, hvor hans gravsten er bevaret (Fig. 5). Her er familievåbenet ikke benyttet.³²

Hermed er det mangesidige kildegrundlag for rekonstruktionen af Johannes Paludans gravsten fremlagt. De resterende punkter kan udlæses af stenen selv. I de fire hjørner har evangelistsymbolerne været placeret på normal vis i medaljoner, blot Lukas-oksen er bevaret nederst til højre.

Stenens midterparti er flankeret af to joniske pilastre, hvor tilstrækkelige fragmenter er bevaret til, at de har kunnet rekonstrueres med både baser og kapitæler.

Kanneleringen skifter karakter midt på pilastrene – en detalje som også kan iagttages på Århus-stenen.

Stenen er et ganske fint stykke kunsthåndværk, som med Paludan selv som bestiller efter hustruens død 1584 må være hugget af en af landsdelens førende stenhuggere. Muligvis har han haft værksted i Viborg, hvor flere ligsten er bevaret fra perioden. Det vil dog her føre for vidt at indplacere stenen i en bredere kunstindustriel sammenhæng,³³ og vi vender tilbage til personen Paludan.

Som det er bemærket i forbindelse med omtalen af stenens hovedindskrift, har Paludan her ladet en flade stå urørt, så der kunne suppleres efter hans død. Pladsen har dog blot tilladt en kort omtale af dødsfaldet 1592 af Hedvig, datter af hans anden hustru Cecilia, som var datter af Jens Bloch. Det sluttes af med omtale af hans egen død 19.11.1615, og at han var stedt til hvile »i denne grav«. Sagen kunne slutte her – blot med den tilføjelse, at Cecilias far, Jens Nielsen Bloch, havde været præst ved domkirken fra 1588 til sin død 1592. Også i sit andet ægteskab valgte Paludan altså en præstedatter.

Cecilia har imidlertid ikke fundet, at den ekstra tilføjelse på gravstenen var tilstrækkelig. Et epitafium skulle også opsættes, så oplysningerne om hendes mand kunne blive mere fuldstændige. Dette supplerende mindesmærke er forlængst gået til, men teksterne er overleveret i begge de ovenfor nævnte håndskrifter ved Resen³⁴ og Erichsen.³⁵ De stemmer stort set overens, men vi vælger at citere efter den sidste, lokale version, som i tilgift giver os oplysning om materialet: »Paa sal. Doktor Hans Paludans Epitaphio af Træ«.

»Clarissimo Viro Johanni Paludano Reginæ Daniæ Archiatro ac Capituli Viburgensis Archidiacono, qvi postqvam in conjugio primo cum Hedviga a Bruchoffen annos 13, in secundo vero cum Cecilia Bloch annos 27 pie vixisset, atq ex Hedviga prima novem liberos, et ex Cecilia 7 liberos procreasset, anno tandem ætatis suæ 77 totius vitæ cursu in timore Dei peracto in vera fide ac Dei invocatione 19. Novemb. anno

1615 placide exspiravit, amoris ac Honoris monumentum hoc superstes ejus Uxor ac hæredes anno 1620 posuerunt.

Noch findis denne Inscription paa dansk.

Højlærde Mand Hans Paludano, dronning Dorotheæ Liv-Doctor og Erchedegn i Wiborg Capitel, som med sin første Hustrue Hedwig von Bruchoffen lefvede udi Ægteskab 13 aar og aulede 9 børn med hende, dernæst med sin anden Hustrue Cidsel Bloch lefvede med hende udi 27 aar og aulede 7 børn med hende, og udi sit Alders LXXVII aar i Guds paakaldelse og i een sand troe hensov anno 1615 d. 19. Novemb. Og er denne tafle til ære opsat af Cidsel Bloch og hendes Medarfvinger 1620«.

Den latinske version, som i indhold stort set svarer til den danske, kan oversættes: »For den navnkundige Johannes Paludan, den danske dronnings livlæge og ærkedegn ved Viborg Kapitel, som efter at have levet fromt i ægteskab først med Hedvig von Bruchoffen i 13 år, men i andet ægteskab med Cecilia Bloch i 27 år og med den første, Hedvig, havde avlet 9 børn og med Cecilia 7 børn, endelig i sin alders 77de år den 19. november 1615 udåndede stille i den sande tro og Guds påkaldelse efterat han havde tilbragt hele sit liv i guds frygt. Hans efterlevende hustru og arvinger opstillede dette mindesmærke i året 1620 for at bevidne deres kærlighed og vise ham ære«.

Fra gravstensteksten gentages oplysningen, at Paludan var ærkedegn ved Kapitlet, en stilling som han og familien måske har betragtet som andet og mere end en indtægtskilde. Videre nævnes nu som et supplement til hans egen tekst på gravstenen – at han havde været dronnings livdoktor – i den latinske version benyttes det fra græsk stammende ord *arkiater*, en sprogbrug som var almindelig i tiden.

Derimod er ikke nævnt, at Paludan i 10-året 1577-87 også beklædte stillingen som apoteker i Viborg, ja i bevillingsskrivelsen af 8.12.1577³⁶ er anført, at der så længe han holdt apoteket upåklageligt, ikke måtte oprettes et andet i Nørrejylland, altså en ret udstrakt eneforhandling. Også i denne næring synes Paludan at have været den første i byen. Godt nok gav kongen allerede 16.2.1573 en bevilling til en ellers ukendt Philip Hauichendal med den begrundelse, at der »udi vort land Nørrejylland ikke skal findes noget apotek at være anrettet«, men i Paludans bevilling er anført, at Hauichendal aldrig benyttede tilladelsen, så indbyggerne stadig måtte hente urter og apotekervarer i andre lande – det vil sige landsdele. Paludan ophører – uden kendt begrundelse – med sin apotekergerning i 1587, men han får straks en efterfølger, og der er derefter en ubrudt apotekerrække til vore dages Svaneapotek på Nytorv.³⁷

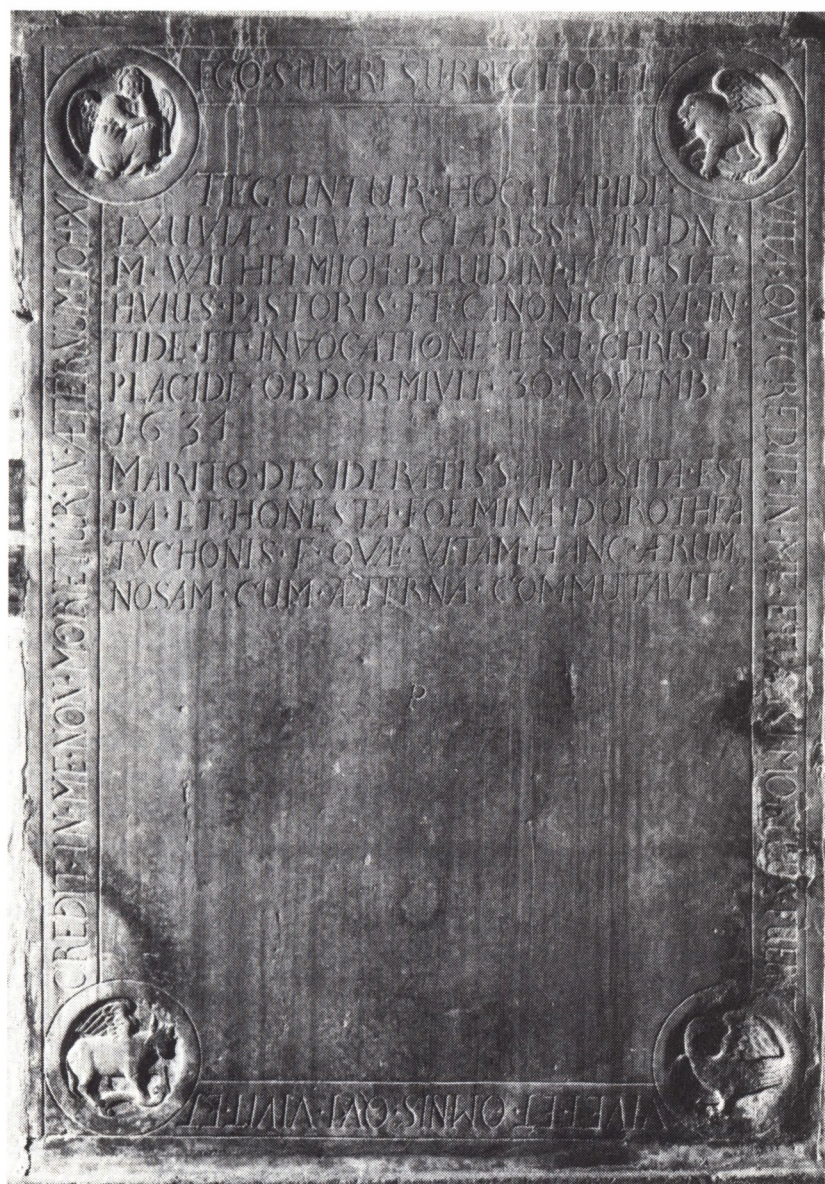

Fig. 5. Gravsten i domkirken over Vilhelm Paludan, søn af Johannes Paludan. Midt på stenen læses på latin, at Vilhelm var præst og kannik ved kirken samt hans dødsdag 30. november 1634. Indskriften – på latin – langs randen er det berømte bibelcitát fra Johannesevangeliet 11, 25-26: »Jeg er opstandelsen og livet; den som tror på mig, skal leve, om han end dør. Og enhver, som lever og tror på mig, skal i evighed ikke dø«. Foto: Poul Pedersen 1984.

D.O.M.

Et memoria perenni
Parentum optimorum

Doct. CHRISTIANA SCHYTTE Medici Filicissimi

Qui visa German: Helvet: Galliâ, Italiâ.

post XIV annorum peregrinationes

Exiit Viburg: Canonicus constitutus

moritur Anno MDCL ætatis LXIII.

nec non

MARGARETHA GRUBBE,

Matrona pientissima

Faciunda IX liberorum Matris

quæ mortua est: MDCLVI ætatis LXVII

debita pietatis et amoris monumentum.

IV liberi Superstites

MATTHIAS et THEODORICUS

et et

JACOBÆ et CLARA ELISABETH,

P. C.

A.O.R. MDCXC.VII.

Oplysningerne om Johannes Paludans lange embedsperiode i Viborg – næsten 45 år – rækker næsten blot til konstateringen af hans eksistens som læge og apoteker. Stillingen som kannik og vel især ærkedegn må dog også betragtes som en væsentlig side af hans tilværelse, idet han sikkert har betragtet residenspligten med alvor. Hans forhold til det kirkelige miljø understreges gennem hans ægteskaber, det andet med datteren til sognepræst ved domkirken Jens Nielsen Block, som 27.11.1564³⁸ var forlenet med kannikedømmet Hornum.

I hvert fald to af Paludans sønner opretholdt forbindelsen til domkirken. Den ene, Willum P. blev 1609 sognepræst efter et embede ved Nørre sogns kirke. 24.4.1608³⁹ blev han forlenet med kannikedømmet Stenild.⁴⁰ Ifølge den bevarede gravsten, omtalt ovenfor, døde han 30.11.1634. Den anden søn, Lucas, fik 18.2.1616⁴¹ – få måneder efter faderens død – forleningsbrev på dennes kannikedømme Batum, og dermed fortsatte lægeembedet i byen og familien. Lucas har dog sikkert fungeret en tid sammen med faderen, for vi ved, at han allerede 8.8.1613 i embeds medfør var blevet sendt til den kendte Eske Brok i Randers.⁴² Lucas døde 1638⁴³ og blev som kannik begravet i domkirken. Efterfølgeren i kannikedømmet blev, som det var foreskrevet – med bevilling af 1.10.1638⁴⁴ – igen en læge: Christian Schytte. Han døde i 1650, og også han blev begravet i domkirken. Gravstenen, hvis udseende kendtes fra en tegning fra 1768 (Fig. 6), blev genfundet i 1943, men inden den vil blive nøjere behandlet, kan det være passende at supplere den ovenfor bragte redegørelse for, hvad man kan kalde byens officielle medici. Disse var alle forlenet med det til embedet knyttede kannikedømme Batum, men i perioder har der i byen fungeret andre læger, hvis tilstedeværelse vel ikke har været ubegrundet, når man tager det udstrakte embedsområde i betragtning: Hele Nørrejylland.

Handlingsforløbet kan passende indledes med en dr. Hans Bentzen, hvis eksistens på fejlagtig vis ofte har været inddraget i primærrækken af byens praktiserende læger. I den ældre litteratur⁴⁵ angives han at være ankommet til byen i forbindelse med det ovenfor omtalte kongebrev af 14.2.1555, hvor et kannikedømme tillægges en dr. medicinæ. Dette er dog ikke tilfældet – hans inddragelse i lægerækken skyldes i virkeligheden, at han 20.10.1565⁴⁶ fik forleningsbrev på kannikedømmet Skals. Dette var dog blot en del af hans aflønning som Frederik II's

Fig. 6. Gravsten over Christian Schytte, læge i Viborg 1638-1650. Tegning fra 1768 af Søren Abildgaard på Nationalmuseet. Stenen er senere sønderslået.

livlæge. Kannikedømmet var nemlig blevet ledigt efter en Baruch Skotte, og som det var normalt i de kongelige forleningsbreve, stod det anført, at Bentzen, når han ikke var i kongens daglige tjeneste, skulle residere ved domkirken. Året efter, 24.12.1566,⁴⁷ klager Bentzen – *som kgl. livlæge* – over, at noget af det til hans kannikedømme hørende jord er bortkommet. Kannikedømmet forlenes 30.11.1570⁴⁸ til Christiern Hegelund, åbenbart fordi Bentzen nu ikke længere er i kongens tjeneste. Han rejste en tid i udlandet, men var 1585-1593 livlæge hos prins Christian (IV).⁴⁹ Igen får han en tid hen i embedsperioden, 13.11.1590,⁵⁰ en kapitelsforening i Viborg, denne gang kantordømmet, som var ledigt efter Christian Holck til Højgård. Et par år senere ønsker han at blive fritaget for sine hofpligter for at flytte til Viborg og residere. I brev af 1.5.1593⁵¹ bevilger kongen ham rejsepenge. Han døde 3.11.1595 og blev begravet i domkirken. Stenen er i dag borte, men indskriften kendes fra både Resen og Erichsen, her gengivet efter den sidstes manuskript.⁵²

»Johannes Bentson Medicinæ Doctor peritissimus, qvi fuit Archiater Serenissimi Regis Daniaë Christiani Qvarti, et incltyi hujus Collegii Cantor dignissimus, obiit anno 1595 die 3. Novemb. Ætatis suæ 67, corpore sub hoc saxo conditur, animo beatus in coelis vivit, uxores ejus Jacoba Munich et Margareta Porters«.

Det kan oversættes: »Den meget kyndige doctor medicinæ Hans Bentzen, som var livlæge hos hans majestæt Kong Christian IV af Danmark, og værdig kantor ved denne bys berømmelige collegium, døde den 3. november 1595 i sin alders 67de år; med legemet gemmes han under denne sten, med sjælen lever han salig i himlene. Hans hustruer var Jacobe Munich og Margaretha Porters«.

Udover sin residenspligt har han muligvis også haft tid til at hjælpe Johannes Paludan, således at der i byen et par år fungerede to forhen-værende hoflæger.

At der har været et reelt behov for en mere omfattende lægehjælp, end Paludan kunne overkomme, ses af, at kongen 26.1.1593⁵³ giver dr. Peder Iversen lovning på noget gejstligt gods – dvs. sikkert en kapitelsforlening – og indtil da 120 daler fra Hald (som Paludan fik det ordnet 1571) mod at lade sig bruge som læge i Jylland.

Peder Iversen var født i Viborg 1555 – året kan udledes af teksten på epitafiet gengivet nedenfor. Forældrene var ifølge Christen Erichsens manuskript skriveren Ivar Pedersen og Margrete Hegelund, datter af borgmester Peder Hegelund. Som tiden krævede det, foretog han omfattende udlandsrejser for at færdiggøre sine lægestudier. Også her giver epitafiet god besked. Han fik sin doktorgrad 1591 i Basel, arbejdet

blev trykt med titlen »Theses de rigore«. ⁵⁴ Samme år kom han tilbage til Danmark efter 14 år i udlandet. Et par år senere får han altså embede i fødebyen, og 10.5.1596 ⁵⁵ bliver han forlenet med kantoratet efter dr. Hans Bentzens død. – Også her synes der altså at være indledt en embeds-kontinuitet i den kongelige udnyttelse af kapitelsforleningen.

I 1596-brevet anføres, at Iversen skal residere ved domkirken, og at han skal holde sin residens i stand. Den nære tilknytning til fødebyen ⁵⁶ understreges af hans to ægteskaber, det første 1592 med Karen, datter af bisp Peder Thøgersen. Hun døde 1610, hvorefter han kort tid efter giftede sig med Inge, datter af sognepræst Jens Bloch. Herved blev han svoger til Johannes Paludan. Inge døde allerede i 1613, han selv først 16 år senere i 1629. Som residerende kannik skulle han naturligvis også begraves i domkirken. Gravstenen er i dag borte, men vi kender indskriften på hans epitafium af træ – både gengivet hos Resen ⁵⁷ og Erichsen. ⁵⁸ Her gengives den, som i andre tilfælde ovenfor, efter den sidste, lokale version.

»Petrus Ivo Viburgensius tatos annos 14 apud exteros in primis Turingæ. Argentinae, Altorpii, Patavii conversatus, Roma bis visa, Doctor Medicinæ promotus Basileæ, Bambergæ reversus anno 1591, qvi ætatis erat 36. Regium stipendium honorifice meruit, donec in hac Viburgensi exedra ad cantores dignitatem sit elatus, filios genuit tres et totidem filias, Matre Catharina Petræa, qvæ, anno 1610, et Inga Blochia secunda uxore, defunctis viduus vixit annos 16, i diem 25 Novemb. 1629.

Hr. Jørgen Kiødsøn, Hr. Ifver Pedersøn, B. Peder Pedersøn Bering og Peder Pedersøn, deres kiære og salige forældre Doctor Peder Iversen og Karen Pedersdatter denne tafle til ære ladet bekaaste.

Qvi felix Medicus conjux fuit atq Poeta
jam Deus hunc plene perpetuoq beat«.

De latinske afsnit kan oversættes: »Peder Iversen fra Viborg, som levede hele 14 år i udlandet, især i Tübingen, Strasbourg, Altorf og Padua og to gange besøgte Rom, blev forfremmet til doctor medicinæ i Basel, vendte tilbage fra Bamberg i året 1591, som var hans alders 36. år, gjorde sig med ære fortjent til det kongelige stipendium, indtil han blev forfremmet til en kantors værdighed i dette kor i Viborg, avlede tre sønner og ligeså mange døtre; da moderen, Karen Pedersdatter, var død år 1610, og hans anden hustru, Inge Bloch, også var død, levede han 16 år som enkemand til den 25. november 1629.

Ham, som var lykkelig som læge, ægtemand og digter,
lyksaliggøre Gud nu i fuldt mål og til evig tid«.

Epitafiets danske tekst del kan synes noget misvisende, og alle de opregnede er da heller ikke hans børn, altså benævnt Pedersen. Ifølge Erichsens manuskript⁵⁹ var Jørgen Keldsen og Peder Bering svigersønner, gift med døtrene Anna og Margrete.

Efter Peder Iversens død kunne man forvente, at kongen ved genforleningen af kantoratet ville overdrage det til en læge i byen, men det var allerede 30.12.1623⁶⁰ lovet til livlægen Anders Schytte, som blot kom til at udnytte det kort tid – han døde i august 1631.⁶¹ Derefter forlenes kantoratet til rigsråd Iver Vind,⁶² og dermed er det ude af lægehistorien.

Efter denne redegørelse for, hvad man lidt misvisende kunne kalde suppleringslægerne, kan vi vende tilbage til Christian Schytte, hvis gravsten – stærkt fragmenteret – blev fundet i domkirken i 1943. Han⁶³ var broder til den ovenfor nævnte livlæge Anders Schytte og var født 1673 i Smorup i Brorstrup sogn i Himmerland, hvor faderen var præst. Efter 14 års studierejser i Europa (nævnt på gravstenen) praktiserede han fra 1625-38 i Ålborg (ikke omtalt på stenen), hvorefter han som omtalt kom til Viborg. Han giftede sig 1625 med en rig enke Jacobe Bentzen, som var født i Holland (hun er ikke omtalt på stenen). Efter hendes død 1629 giftede han sig med den 22-årige borgmesterdatter Margrete Grubbe.

Ved ankomsten til Viborg har han vel set sig om efter en passende bolig. Valget faldt på en grund i Sct. Mogensgade, nuværende nr. 31. Her opførte han en vinkelgård med rigelig genanvendelse af hugne kirkekvadre.⁶⁴ Ifølge de bevarede jernankre på sydfacaden i gården er byggeriet afsluttet 1643. Mod gaden opførte han 1649 – igen ifølge jernankre – et lille tårn, som har givet navnet til hans berømte bolig: Karnapgården. Gården var i børnenes eje til 30.1.1671.

Om Schyttes lægegerning i byen er vi, som det var tilfældet ved forgængerne, ganske uvidende. Resen fortæller,⁶⁵ at han 1642 var værge for domkirken. 8 år efter døde han og blev begravet på en meget central plads i kirken – i det fremskudte kor beliggende under korsskæringskuplen. Den kendte lokale amatørarkæolog Chr. Gullev anførte i sin redegørelse for kirkens begravelser, som de kunne registreres ved indledningen til den drastiske ombygning 1863-76, at stenen dengang blev sønderslået.⁶⁶ Stumperne dukkede imidlertid op i december 1943,⁶⁷ da en varmekanal blev ført gennem kirkens midtergang. En identifikation lykkedes hurtigt med hjælp fra Stiftsmuseet, men en egentlig restaurering blev ikke gennemført på grund af opgavens tidkrævende art: Stenen var tyk og tung, men en stærk skifring af stenmaterialet vanskeliggjorde sammenføjnngen. I forbindelse med det pågå-

ende arbejde med oprettelsen af et Domkirkemuseum er restaureringen nu gennemført så langt,⁶⁸ at stenen har kunnet fotograferes med et tilfredsstillende resultat (Fig. 7-8). Flere partier mangler dog helt, men en afskrift ved Christen Erichsen⁶⁹ og en – ikke helt korrekt – tegning fra 1768 af den berømte arkivtegner Søren Abildgaard (se Fig. 6)⁷⁰ hjælper dog så meget, at det er muligt at gengive de 21 latinske tekstlinier med sikkerhed:

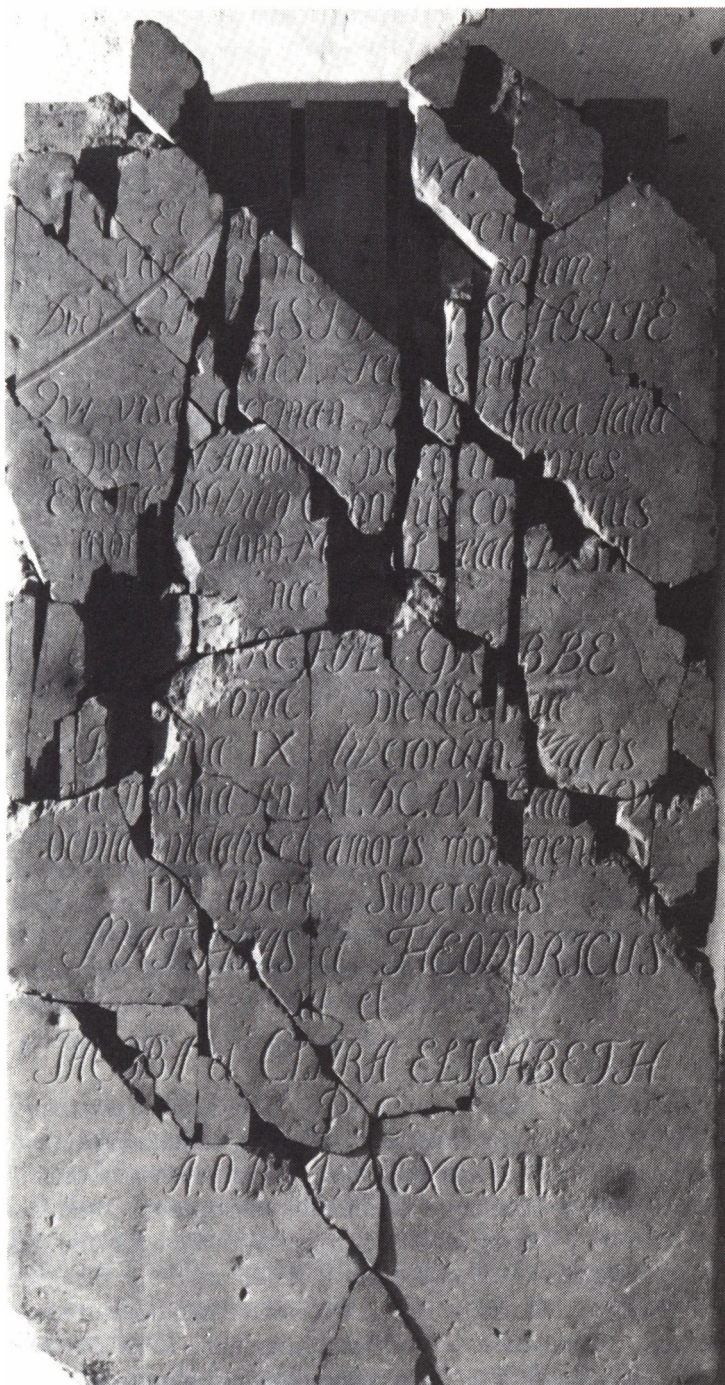
D.O.M.
 Et memoriæ perenni
 Parentum optimorum
 Doct. CHRISTIANI SCHYTTE
 Medici Felicissimi
 Qvi visa German. Helvet. Gallia, Italia
 post XIV Annorum peregrinationes
 Exedrà Wiburg. Canonicus Constitutus
 moritur Anno MDCL ætatis LXIII
 nec non
 MARGARETHÆ GRUBBE
 Matronæ pientissimæ
 Fæcundæ IX liberorum Matris
 qvæ mortua An. M.DC.LVI ætatis XLVII
 debitæ pietatis et amoris monumentum
 IV liberi Superstites
 MATHIAS et THEODORICUS
 ut et
 JACOBA et CLARA ELISABETH
 P.C.
 A.O.R. M. DCXC.VII

Forkortelserne først og sidst kan med rimelig sikkerhed opløses som følger: *Deus optimus maximus* og *Post Christum Anno Orbis Redempti*. Hvis gravstensteksten havde været udformet på dansk, kunne den – i moderne sprogdragt – forme sig sådan⁷¹:

Fig. 7. Christian Schyttes gravsten under restaurering i forbindelse med planlægningen af Domkirkemuseet. Foto: Jens Vellev 1984.

Fig. 8. (Modstående side) Gravsten over Christian Schytte, læge i Viborg 1638-1650. Han byggede den stadigt bevarede herskabelige Karnapgård i Sct. Mogensgade. Fragmenterne opbevares på Viborg Stiftsmuseum. Foto: Poul Pedersen 1985.

Gud den Almægtige
 Et stedsevarende minde om
 de bedste forældre
 dr. CHRISTIAN SCHYTTE
 en meget heldig læge
 som efter at have besøgt Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien
 efter 14 års studierejse
 blev indsat i et kannikedomme ved Viborg domkapitel
 og døde år 1650 i en alder af 63 år
 med samt
 MARGRETHE GRUBBE
 en såre from hustru
 9 børns frugtbare moder
 som døde år 1656 47 år gammel
 Dette fromhedens og kærlighedens skyldige mindesmærke
 har 4 overlevende børn oprejist
 MATHIAS og THEODOR
 samt
 JACOB og CLARA ELISABETH
 Efter Christus
 den genløste verdens år 1697.

Det sidste årstal må være stenhuggerens fejlskrivning for det rette – vel 1657, året efter moderens død. Teksten fremhæver, som det var tilfældet ved Peder Iversens epitafium, Schyttes lange udlandsophold. Om lægetiden i Viborg lades vi i stikken. Dødsfaldet må være sket meget tidligt i året – blot 1650 nævnes på stenen – da efterfølgerens forleningsbrev er udstedt til Jacob Janus allerede 14.2.1650.⁷² Dr. Janus var tidligere kongelig livlæge, men har altså haft lyst til et provinsembede. I et brev fra Viborgs apoteker til kongen 8.7.1650⁷³ nævnes det, at Janus er fremskikket til Viborg for at residere. Om hans embedsperiode er kilderne mærkværdigt tavse.

Efterfølgeren blev tyskeren *Johan Christopher Creutzhauer*.⁷⁴ Fødebyen er Worms, året er ukendt. Efter sin uddannelse uden for Danmarks grænser kom han 1644 til Helsingør, 1646 til Århus. Her søgte han nogle år senere forgæves embedet som apoteker. Men dette lykkedes for ham i Viborg 1656. Her fungerede han også som læge. På det tabte epitafium i Domkirken stod, at han var *dr. medicus practicus 31 år i Danmark*. Han døde 1692. Hvis blot Viborg-tiden er medregnet, vil det sige, at han startede sin lægegerning her i 1661. Det er et år efter enevældens indførelse. Den kongelige forleningspraksis, som havde

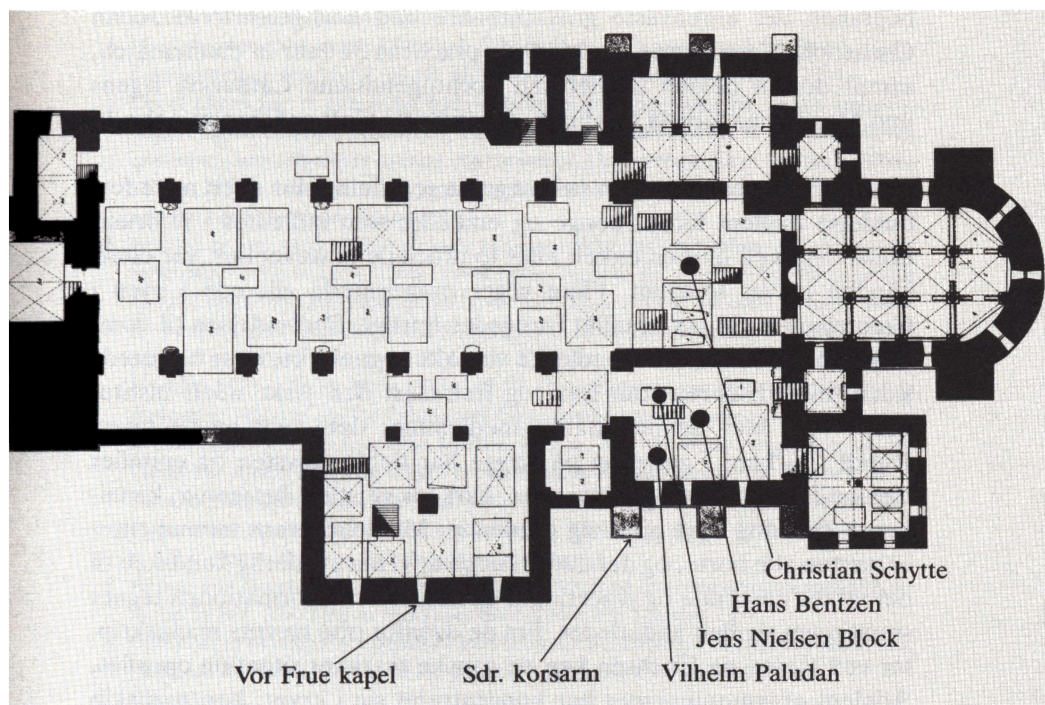

Fig. 9. Murermester Chr. Gullefs tegning fra 1864 over begravelserne i domkirken, som de kunne registreres ved indledningen til den drastiske ombygning 1863-1876. Det er blot en meget lille del af de gennem årene i kirken placerede gravsten, der er bevaret i dag. Ved hjælp af Resens og Erichsens manuskripter kan det fastslåes, at der i tiden efter reformationen opstod en slags social topografi gennem begravelsesernes placering. I Vor Frue kapel og søndre korsarm lå kirkens residerende kanniker begravet. Placeringen af de i artiklen omtalte gravsten er angivet. Tabte epitafier over byens ældre læger har været placeret på væggene i de to kirkeafsnit.

fungeret i de mere end 100 år efter reformationen, kunne med eet sluttet. Domkapitlerne med deres kannikedommer uddøde dog først langsomt. Doktor Creutzhauer siges da også i reskript af 23.9.1663 at være under kapitlets jurisdiktion, og i ditto af 5.4.1664⁷⁵ kaldes han endda *residerende medicus*. Han døde 2.5.1692. Den tyske tekst på det ved bybranden 1726 tabte epitafium i domkirken lød – i Chresten Erichsens gengivelse:⁷⁶

»Heilig, Heilig, Heilig ist unser Gott der Herr Zebaoth. Hier liegt

begraben der ehrenveste grosachtbahre und hochgelehrte H. Johan Christoph. Creushawer, D. Medicus practicus 31 Jahr in dannemarch, sampt dessen beiden eheliebsten hochtugendsame Catharina Irgens und Magdalena Sibylla Grafinde, deren Seele Gott gnädig sey. anno 16 ...«.

Med Creutzhauer var en særpræget lægeordning slut. Den nære forbindelse mellem kirke, konge og embede, som indledtes i reformationstiden med blot en enkelt eller to officielle udnævnelser, var efterhånden blevet forældet. Flere læger praktiserede allerede i byen i Creutzhauers tid, og antallet forøgedes hurtigt. Forbindelsen til domkirken brydes. Stiftets hovedkirke var ikke sognekirke, men fungerede siden middelalderen som først og fremmest den jyske adels institution.⁷⁷ Her blev dennes mange medlemmer døbt, gift og begravet. Rundt i kirken, i gulve og på vægge har deres gravsten og epitafier dækket fladerne mere og mere tæt. Kirkens gejstlige betjening, kannikerne, har dog også gjort sig gældende. Middelalderens monumenter er næsten alle borte, og det endda, uden at vi har synderlig kendskab til det tabtes udseende og placering. For tiden efter reformationen tegner situationen sig helt anderledes. Fra de ovenfor ofte nævnte manuskripter ved Resen og Erichsen kan en ganske markant situation oprulles. Adelens gravmonumenter har koncentreret sig i krypt, kor, midtskib og nordre korsarm, mens de residerende kanniker har ladet sig begrave i først og fremmest søndre korsarm og det ligeledes mod syd anlagte Vor Frue kapel (Fig. 9). Næsten alle kirkens gravmonumenter gik til grunde ved branden 1726, og tiden efter har ikke været skånsom ved det bevarede. Blot to gravsten vidner i dag om de første Viborg-lægers nære tilknytning til byens katedral. I dagligdagen har de alle som residerende kanniker taget del i den kirkelige administration, været en del af købstadens lille sluttede gejstligt prægede samfund. Dette forhold fortsatte efter døden, hvor de kom til at hvile tæt omgivet af åndsfæller.

Noter

Store dele af kildegrundlaget kan findes i de vigtige udgivelser Kancelliets Brevbøger (København 1885-86 ff.), som i noterne er forkortet Kanc.Brevb. Udgaven og kildested findes gennem datoerne, som altid er anført i teksten – ikke i noterne.

1. Kirkens ombygning og bygningshistorie er kort behandlet i Vellev 1986. Her er også en del af inventaret afbildet med korte beskrivelser. Joakim Skovgaards frescomalerier er behandlet af Vellev 1988.
2. I arbejdet deltog foruden nærværende forfatter tømrer Tage Laursen. Restaureringsarbejdet pågik 1984-85.

3. Den trykte udgave Resen 1934 s. 28.
4. Manuskriptet opbevares på Det kgl. Bibliotek under signaturen Add. 80 fol. Gravstensteksten er gengivet s. 69-70. Manuskriptet er behandlet af Vellev 1984.
5. Ordet *liberis* har et efterstillet forkortelsestegn for »og«. Den på stenen anvendte udgave ligner et sammenskrevet *Q* og 3, hvilket i Resens afskrift er blevet til *liberisque tribus*, som følgelig er oversat »og tre børn«. Udgiveren anfører i en note (Resen 1934 s. 28), at *tribus* antagelig er en fejl for *quatuor* (dvs. fire), men i virkeligheden står der altså slet ingen talangivelse!
6. Paludan er oversigtligt behandlet i en længere række værker. Kildegrundlaget har for væsentlige deles vedkommende været oplysningerne på gravsten og det nedenfor omtalte epitafium. Behandlingerne bliver naturligvis i tidens løb mere og mere præcise. I kronologisk rækkefølge udgør de vigtigste beskrivelser Herholdt & Mansa 1835 s. 29-33 og 103-04, Ingerslev 1873 s. 181-82, Rørdam 1898 s. 531, Carøe 1909 s. 95, Schæffer 1923 s. 28-31, Dam 1925 s. 58-59. Oplysningerne om Paludan-familien i de forskellige udgaver af »De Paludaners Genealogie« synes at have været kendt af de ovenfor nævnte forfattere, men hvilken version, der har været benyttet er uklart. Genealog Anton Blaaberg takkes for henvisning til manuskriptet på Rigsarkivet.
7. Knoff er oversigtligt behandlet med litteraturhenvisninger af Kornerup 1981 s. 53. – Jf. gravsten over familien i Roskilde domkirke: Moltke & Møller 1951 s. 2055 og foto s. 2067. Her er Barbara Paludans data opregnet.
8. Henrik von Bruchoffen er oversigtligt behandlet med litteraturhenvisninger af Kornerup 1979 s. 574. Han er inddraget flere steder hos Lausten 1987.
9. Hamsfort er oversigtligt behandlet med litteraturhenvisninger af Norrie 1980 s. 535.
10. Herholdt & Mansa 1835 s. 30-32, Ingerslev 1873 s. 189-90. Kanc.Brevb.
11. Kanc.Brevb.
12. Vidisse af 3.10.1563 i Rigsarkivet. Heise 1879 s. 243-45. Brevet behandlet af Ørberg 1986 s. 24.
13. Emnet er behandlet af Severinsen 1932 s. 284 ff. specielt s. 296-303. En nybehandling af kapitelstatutterne er under forberedelse ved nærværende forfatter. Arbejdet her indgår som et led i et mere omfattende projekt, hvor de væsentlige bevarede kilder til domkapitlets historie (brevbog, provinsialstatutter, kapitelstatutter, relikvielister) bliver behandlet.
14. Om de danske domkapitlers historie efter reformationen kan der læses hos Bay 1985 – specielt om Århus domkapitel. Mere omfattende har Ole Bay behandlet den kongelige forleningspraksis i et utrykt speciale ved Aarhus Universitet 1979: »Anvendelsen af danske Kapitelsbeneficier som kongelige Forleninger 1536-1645«. Ole Bay takkes for at have overladt forfatteren en kopi af specialet, hvor specielt bilagets opregning af Viborg domkapitels forleningsrække har relation til nærværende behandling. Han takkes videre for udbytterig diskussion af emnet.
15. Kanc.Brevb. og Heise 1879 s. 306.
16. Kornerup 1958 s. 70. Præbendet var 14.1.1553 forlenet til Herman Skeel.
17. Brevudstedelsen på Agri præbende til skolen i Århus findes registreret hos Erslev & Møllerup 1881 s. 278 og hos Christensen 1910 s. 285. Forvekslingen er altså sket i Kancelliet, hvor Viborg optræder i stedet for Århus i kopiprotokollen på fol. 107. – Herfra er fejlen gået over i bl.a. et omfattende manuskript af Fr. de Thestrup (1721-96) med »exerpta af Registrant-Protocoller, Originalbreve m.m. i det danske Cancellie-Archiv; især Extracter af de ved Lehnene forefundne Breve i Christian III's Friedrich II's og Christian IV's Tid«. Det Kongelige Bibliotek, NKS 4°, 836 b s. 113.
18. Kanc.Brevb.

19. Kanc.Brevb.
20. Kanc.Brevb.
21. Kanc.Brevb.
22. Kanc.Brevb.
23. Kanc.Brevb.
24. Kanc.Brevb. Johannes Paludan optræder i brevet med sit fordanskede navn Hans Kier, hvilket vel har været grunden til, at tidspunktet for denne forlening i de ældre behandlinger ikke har været sat i forbindelse med vores Viborg-læge. Dette synes heller ikke at være tilfældet hos Severinsen 1932 s. 375, hvor Hans Kiers ærkedegneforlening er opgivet som perioden 1580-1617. Paludan døde jo 1615, men den nye forlening til Niels Friis til Krastrup kom først i stand 8.1.1617.
25. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg. C2-252.
26. Se note 4.
27. Af den omfattende litteratur kan fremhæves »Die Bekenntnisschriften ...« 1930 og følgende udgaver samt Molland 1961.
28. Rørdam 1883, specielt s. 57.
29. For denne iagttagelse takker jeg dr.theol. Knud Banning, som ligeledes har kommenteret manuskriptet.
30. Michelsen & de Fine Licht 1972 s. 677. Vibeke Michelsen takkes for henvisningen samt for gode kommentarer til manuskriptet.
31. Ole Rostock takkes for her og i mange andre sammenhænge at have hjulpet med heraldiske spørgsmål.
32. En del af familierelationerne kan findes i Erichsens i note 4 omtalte manuskript.
33. Der skal her blot henvises til, at der i billedmaterialet i Jensen 1951-1953 kan findes gode paralleller til især flere af stenens detaljer. Se bl.a. sten fra 1600 over Jacob Seefeld, T.95 nr. 686.
34. Resen 1934 s. 29.
35. Erichsen (se note 4) s. 49.
36. Kanc.Brevb.
37. Om Viborg apotek – Svaneapoteket – er der skrevet af Schæffer 1923 og Dam 1925 s. 58 ff.
38. Kanc.Brevb.
39. Kanc.Brevb.
40. Vilhelm Paludan blev 1609 sognepræst ved domkirken. Han var i perioder forstander for Gråbrødre hospital. Se Ørberg 1986 s. 41-43.
41. Kanc.Brevb.
42. Blandt andre kildesteder Ursin 1849 s. 235.
43. Året kan ses i Kanc.Brevb. under 13.5.1638. – Om Lucas Paludan kan læses i de lægelige oversigtsværker.
44. Kanc.Brevb.
45. Her skal blot henvises til den fejlfyldte redegørelse om »Læger og Chirurger i Viborg« ved Bissing 1940, som bl.a. bygger på Ingerslev 1873 s. 292.
46. Kanc.Brevb.
47. Kanc.Brevb.
48. Kanc.Brevb.
49. Se oversigtsværkerne.
50. Kanc.Brevb.
51. Kanc.Brevb.
52. Manuskriptet (se note 4) s. 69.

53. Kanc.Brevb.
54. Ingerslev 1873 s. 367 f.
55. Kanc.Brevb. Se også Kanc.Brevb. under 25.11.1596.
56. Om hans familieforhold kan der læses i Erichsens manuskript (se note 4) s. 346.
57. Resen 1934 s. 25.
58. Erichsen (se note 4) s. 61.
59. Erichsen (se note 4) s. 138.
60. Kanc.Brevb.
61. Ingerslev 1873 s. 305 og den nyere oversigtslitteratur.
62. Forleningsdatoen synes ikke bevaret i kildematerialet. Året er 1631. Se Ingerslev 1873 s. 305 og Danske Samlinger 4 s. 9.
63. Ingerslev 1873 s. 305. Bokkenheuser 1930 s. 39.
64. Det synes ikke at være direkte overleveret, at Schytte er bygherren. Beviset udgøres gennem kombinationen af de to årstal 1643 og 1649 på huset og det faktum, at børnene ejede gården til salget 30.1.1671. Det sidste fremgår af byens skøde- og panteprotokoller på Landsarkivet for Nørrejylland.
65. Resen 1934 s. 37 f.
66. Plan af Domkirken med gravene indtegnet, som de kunne registreres 1864, opbevares på Viborg Stiftsmuseum: VSM 830 C. En kopi med tilhørende tekst blev 1886 overdraget Nationalmuseet, hvor materialet fik nr. 6062. Denne udgave af planen er gengivet hos Vellev 1984. I artiklen redegøres der for den hårdhændede restaureringsmetode i 1860-erne.
67. Fundet blev gjort 6.12.1943 og omtalt i Viborg Stiftstidende samme dag. I byens aviser blev sagen behandlet grundigt i dagene efter.
68. Arbejdet med sammensætningen blev udført 1984 af undertegnede sammen med tømrer Tage Laursen.
69. Erichsen (se note 4) s. 62.
70. Tegningen opbevares sammen med Abildgaards mange andre gravstenstegninger fra Danmark på Nationalmuseets 2. afdeling.
71. For hjælp med oversættelsen og opløsningen af forkortelserne, hvoraf sidste del må tages med et vist forbehold, takkes museumsinspektør Erik Skov, Nationalmuseets 2. afdeling.
72. Carøe 1909 s. 67 opgiver datoen 14.2.1659, men året skal altså være 1650.
73. Hele brevet gengivet hos Schæffer 1923 s. 44 f.
74. Den efterfølgende redegørelse for Creutzhauers embedsperiode i Viborg afviger fra de ældre oversigtsværker, bl.a. Ingerslev 1873 s. 534 f. og Schæffer 1923 s. 49-52.
75. De to breve omtalt hos Mansa & Herholdt 1835 s. 108 f., Ingerslev 1873 s. 534 f. og Schæffer 1923 s. 50.
76. Erichsen (se note 4) s. 58.
77. Vellev 1984 i MIV 12 og Vellev 1986.

Litteratur

- Bay, Ole:* Mellem reformation og opløsning. Århus domkapitel 1536-1665. I: Festskrift til Troels Dahlerup på 60-årsdagen den 3. december 1985. Århus 1985.
- Bissing, Kai:* Læger og Chirurger i Viborg. I: Viborg Købstads Historie. Udgivet af Viborg Byraad. Bd. 2. København 1940.

- Bokkenheuser, Chr.*: Karnapgaarden. I: Jul i Viborg. 3. Aargang. Viborg 1930.
- Carøe, Kristian*: Den danske Lægestand. Doktorer og Licentiat 1479-1788. København 1909.
- Christensen, W.*: De ældste danske Arkivregistraturer. Bd. 5,1. København 1910.
- Dam, E.*: De danske Apotekers Historie. Bd. 1. Apoteker oprettede før 1672. København 1925.
- Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche. Herausgegeben im Denckjahr der Augsburgischen Konfession 1930. Mange udgaver, for eksempel Göttingen 1967.
- Erslev, Kr. & W. Møllerup*: Danske Kancelliregistranter 1535-1550. København 1881.
- Heise, A.*: Diplomatarium Viborgense. Breve og Aktstykker fra ældre viborgske Arkiver til Viborg Bys og Stifts Historie 1200-1559. København 1879.
- Herholdt, J. D. & F. V. Mansa*: Samlinger til den danske Medicinal-Historie. Bd. 1. København 1835.
- Ingerslev, V.*: Danmarks Læger og Lægevæsen fra de ældste Tider indtil Aar 1800. København 1873.
- Jensen, Chr. Axel*: Danske adelige Gravsten. København 1951-1953.
- Kancelliets Brevbøger. 1551-1555 (1885-86), 1556-1560 (1887-88), 1561-1565 (1893-95), 1566-1570 (1896), 1571-1575 (1898), 1576-1579 (1900), 1580-1583 (1903), 1584-1588 (1906), 1588-1592 (1908), 1593-1596 (1910), 1596-1602 (1913), 1603-1608 (1915), 1609-1615 (1916), 1616-1620 (1919), 1621-1623 (1922), 1624-1626 (1925), 1627-1629 (1929), 1630-1632 (1932), 1633-1634 (1936), 1635-1636 (1940), 1637-1639 (1944), 1640-1641 (1950), 1642-1643 (1957), 1644-1645 (1968).
- Kornerup, Bjørn*: Viborg Domkapitels Statutter 1649. I: Danske Magazin. 8. rk. 1. bd. København 1958.
- Kornerup, Bjørn*: Henrik v. Bruchofen. I: Dansk biografisk Leksikon. 3. udg. Bd. 3. København 1979.
- Kornerup, Bjørn*: Christopher Knoff. I: Dansk biografisk Leksikon. 3. udg. Bd. 8. København 1981.
- Lausten, Martin Schwarz*: Christian d. 3. og kirken (1537-1559). Studier i den danske reformationskirke, 1. København 1987.
- Michelsen, Vibeke & Kield de Fine Licht*: Danmarks Kirker. Århus amt. Bd. 2. København 1972.
- Molland, Einar*: Konfesjonskunnskap. Oslo 1961.
- Moltke, E. & Elna Møller*: Danmarks Kirker. Københavns Amt. Bd. 4. København 1951.
- Norrie, Gordon*: Cornelius Hamsfort. I: Dansk biografisk Leksikon. 3. udg. Bd. 5. København 1980.
- Pontoppidan, Erich*: Annales Ecclesiae Daniæ. Bd. 3. København 1747.
- Resen, Peder Hansen*: Viborg Bispedømme. I dansk Oversættelse ved Chr. Behrend, udgivet af Gunnar Knudsen. København 1934.
- Rørdam, Holger, F.*: Danske Kirkelove ... 1536-1683. Del 1. København 1883.
- Rørdam, H. F.*: Hans Paludan. I: Dansk Biografisk Lexikon. Bd. 12. København 1898.
- Schæffer, Aage*: Viborg Svaneapothek. Det gamle Apothek 1573-1923. København 1923.
- Severinsen, P.*: Viborg Domkirke med Stad og Stift i 800 Aar. København 1932.
- Ursin, M. R.*: Stiftsstadens Viborg. Viborg 1849.
- Vellev, Jens*: Christen Erichsens »vidtløftige Verk« og den »trøckte Extract«. I: Christen Erichsøn: Viborg Bys Beskrivelse (1727). Udgivet i fotografisk optryk med efterskrift af Jens Vellev og Per Hofman Hansen. Højbjerg 1984.

Vellev, Jens: Biskop Peder Villadsens gravkrypt. I: MIV 12. Museerne i Viborg amt. Viborg 1984.

Vellev, Jens: Viborg Domkirke i 900 år. Udgivet i forbindelse med Viborg Stiftsmuseums 125 års jubilæumsudstilling 22. juni-31. august 1986. Viborg 1986.

Vellev, Jens: Joakim Skovgaards fresco-malerier i Viborg Domkirke. Viborg 1987, 2. udg. 1988.

Ørberg, Paul G.: Når nøden er størst. Viborg Gråbrødre Klosters historie fra reformationen til nutiden. Viborg 1986.

Summary

Starting from the restauration of the tombstone of the physician Johannes Paludan (1538-1615) the author describes the first physicians in Viborg. From the time of the reformation in 1536 until the introduction of the absolute monarchy in 1660 they were paid through some of the prelatures and canonicates of the cathedral prebends. Apart from their medical duties the physicians were members of the chapter, and consequently they were buried in the cathedral. To-day two tombstones have been preserved, the others are known from old manuscripts. After the restauration the highly fragmentary stone of Johannes Paludan has been measured, and through old descriptions and comparative studies the drawing has been complemented, so that a fairly reliable reproduction of the original appearance of the stone can be made.

Paludan was physician in Viborg 1571-1615. His successors were his son Lucas Paludan (died 1638), Peder Iversen (died 1629), Christian Schytte (died 1650), Jacob Janus and finally Johan Christopher Creutzhauer (died 1692). Apart from the tombstone of Johannes Paludan only that of Christian Schytte has been preserved. However, the physicians' burial places are known. They were placed mainly in the southern part of the cathedral: in the southern transept and in the Lady Chapel. The other parts of the building contained mostly tombs for the nobility of Jutland, their tombstones are quite a different story.